

Русини очима етнолога

Душан Дрљача, *Руснаци у етнографских записох/Русини у етнографским записима*

(Друштво за русински језик, књижевност и културу, Нови Сад 2006.)

Мислим да имам довољно година и довољно радног искуства, па се усуђујем да изустим једну јеретичку мисао. Морате ми веровати на реч: *нико* (наравно, уз дужно поштовање, осим аутора), али *заиста нико* не прочита књигу тако детаљно, пажљиво, са толико размишљања и конструктивно као – преводилац. Преводилац је она спона која ауторове мисли из изворног, *преводног* језика претаче у *преведени*, и то тако да оне не буду „провидне“, да се не осећају као преведене, већ као да су написане управо на том језику. Још је велики нобеловац Иво Андрић рекао да се *са магијом граничи* и на праве *подвиге личи* рад доброг преводиоца и да без преводилаца и превођења људска култура не би била онаква каква јесте – универзална. Стога сам, као једна од преводитељки и уредница едиције Друштва за русински језик, књижевност и културу – „Отето од заборав“, са задовољством пристала да представим књигу проф. др Душана Дрљаче – *Русини у етнографским записима*.

Како је и сам аутор у предговору рекао, највећи део радова настао је крајем 60-тих година прошлог века, када је Етнографски институт Српске академије наука и уметности почео са проучавањем националних мањина. Истраживачким корпусом аутора нису обухваћена три највећа русинска насеља у Бачкој – Руски Крстур, Куцура и Ђурђево, као ни Нови Сад, већ управо мале сремске насеобине Русина, размештене јужно и западно од Дунава и Саве – Шид, Беркасово, Бачинци, Сремска Митровица, те Миклушевици и Петровци у некадашњем

западном Срему (данашња Република Хрватска). Резултати истраживања о Русинима објављени су на српском језику у већем броју публикација, које су данас доступне само мањем броју поштовалаца прошлости. Иако је од њиховог првог објављивања протекло више од тридесет година, они нису изгубили на значају. Напротив, сакупљени на једном месту и укоричени, далеко су већи гарант очувања некадашњег живота Русина у Срему и представљају леп спој традиционалног и савременог на тим просторима.

Књига се, условно, може поделити у четири – по врсти – различите тематске целине.

У *првом делу* се налазе мозаички радови посвећени насељавању и размештености Русина у Срему, матичним књигама и летописима, опису живота и обичаја Русина, мешовитим браковима, стиховима на надгробним споменицима итд. Оно што даје посебан значај овим текстовима јесте методолошки приступ који је др Дрљача применио у својим истраживањима. Он не само да строго поштује веродостојност казивања својих саговорника (информатора), већ ни у једном случају не намеће своје виђење одређене ситуације. На пример, када пише о Русинима у Срему, за које су сами Русини употребљавали локални назив „Хорњаци“, др Дрљача ову групу не карактерише по теоријским шаблонима какве су неки истраживачи исте проблематике покушавали или покушавају и даље да наметну. Он добро закључује, као што је приметио и један од рецензената, етнолог Љубомир Међеши, да су ти „Хорњаци“ кас-

није досељена група, али са друге територије и са нешто другачијим традиционалним културним особинама од оних Русина који су се већ тада формирали као посебна етничка група, одвојена од културно-језичке традиције матичне територије и свесна да не припада етничким заједницама (народима) које су им *блиске*, али ипак *другачије*. У ситуацији да се приклоне некој страни, „Хорњаци“ су се у Срему прилагодили Русинима као већој, бројнијој заједници, док се Русини нису изједначавали са Украјинцима, иако су са њима живели као са „себи веома блиским“. Др Дрљача је приметио да су Русин (Руснак) и „Хорњак“ етнички ближи него Русин (Руснак) и Украјинац, а такође су ближи него „Хорњак“ и Украјинац. Он је проучио неке особине традиционалне културе код Русина и код Украјинаца, али је те особине стављао у исту друштвено-етничку норму *само у оној мери* у којој су оне имале заједнички корен – није их изједначавао. Чак и кад је писао о Лемкима (Русинима у Пољској), др Дрљача је у својим записима давао прилику Лемкима да сами одреде свој положај између Русина, Украјинаца или Пољака.

Методологија истраживања и обраде података у етнологији као науци определила је др Дрљачу да у разговору са испитаницима примени шаблон по којем је описивао сегменте свакодневног и друштвеног живота Русина у сваком насељу понаособ. То су: кратак историјат насеља, број становника, њихова национална структура и порекло, занимања, традиционална и обредна јела, женска и мушка ношња, обичаји (о свадби, верским празницима, сахранама), вера, празници, образовање, брак, поздрављање, родбински односи, здравствене прилике и народно лечење, песме и игре, називи за домаће животиње и њихово

вабљење, те стихови на надгробним споменицима као посебан вид народног лирског изражавања. Иако су те карактеристике код Русина у разним насељима веома сличне, оне потврђују ауторову методолошку доследност и веродостојност записа, чији се значај може мерити са уобичајеним монографским издањима, карактеристичним за опис неке етничке заједнице.

У *другом делу* књиге, који је посвећен народима и језицима у контакту – Русини и Срби, Русини и Руси, Лемки (Русини) и Пољаци, Русини и Украјинци – долази до изражаја ауторово изврсно познавање социолингвистичких категорија, као што су језичко позајмљивање, језичко мешање, интерференција, билингвизам и диглосија. Тако др Дрљача веома добро запажа да припадници старијег генерацијског слоја чувају архаизме, док су припадници средњег и млађег генерацијског слоја склони језичком позајмљивању и замени језика у ситуацијама када су оба саговорника русинске националности. Када су, пак, саговорници са различитих говорних подручја, код старијег генерацијског слоја је интерференција русинског језика уочљивија у исказима на српском језику, а код млађих генерација – обрнуто.

У *трећем делу* књиге налазе се ауторова виђења етничког идентитета Русина у дневној штампи и публикацијама посвећеним Шиду и Сремској Митровици, док је у *четвртном делу* приложена обимна литература о Русинима (441 библиографска јединица), која постаје добар извор за сагледавање ширине интересовања за русинску проблематику и преглед имена аутора из те области. Међу ауторима има оних који су о Русинима писали на основу властитих сазнања, али је мало оних који имају изражену дистанцу у односу на предмет проучавања. Др

Дрљача у етнографским записима о Русинима не представља себе, своја убеђења, већ веродостојно бележи оно што је видео и чуо. Стога су његови записи истовремено и слика одређеног етничког сећања међу Русинима и одраз времена, друштвено-културних услова у којима су Русини настојали да остану „своји на своме“.

При крају књиге налазе се рецензије еминентних стручњака – историчара Михајла Хорњака из Београда, етнолога Бреде Влаховић, такође из Београда, и етнолога Љубомира Међешија из Канаде, као и реч издавача на русинском, српском и енглеском језику.

Књига је илустрована старим фотографијама које приказују предмете у домаћинству – кућу, орман и девојачку шкрињу, радове у пољу који се данас обављају на савременији начин (кошење и вршидба пшенице, процес рада са кудељом), ношње из разних периода, традиционалне обичаје (прело, јахање коња) итд.

Изворна сведочанства, каква нам је у овој књизи дао др Дрљача, драгоцен су за сваки народ, а посебно за нас Русине, јер кад надалеко познат и признат научник нерусинског порекла

придаје толико пажње традиционалним, културно-етничким карактеристикама Русина, као вредностима које етнологија и друге научне дисциплине теоријски препознају и у научној пракси поштују, онда је то разлог више да и Русини буду упознати са њима.

Вероватно нећу рећи ништа ново ако вас подсетим да *ниједан посао није урађен толико добро да није могло и боље*. Боље увек може да буде, али се надам да ће ова корисна књига и у овако скромном издању, које су чланови Лингвистичке секције Друштва за русински језик, књижевност и културу са љубављу и поштовањем припремили за штампу, наћи пут до својих читалаца. Ја је заиста топло препоручујем и срдечно захваљујем проф. др Душану Дрљачи на томе што је Русине представио читаоцима са српског језичког подручја, а нама Русинима омогућио да сазнамо о себи више него што смо до сада знали и заветовао нас на очување, неговање и дограђивање наших националних, културолошких и интелектуалних тековина.

Па, нека је срећан пут овој књизи. За њено читање потребни су само добра намера и чисто и отворено срце.

Хелена Међеши